

De remmen los

Walter van der Kooi

16 oktober 2024 – verschenen in nr. 42

Theo van Gogh in Artis
© Pieter van Huystee Film

In het filmoeuvre van Theo van Gogh zitten veel rolstoelen. Zie de reeks die David de Jongh over hem maakte, vanwege de slachtpartij, twintig jaar geleden – eeuwigheid en nog pas gisteren. De term ‘nationaal trauma’ valt. *De hunkering* bevat legio stukjes van een gigantische puzzel. Kortdurende beeldfragmenten en getuigenissen die elkaar bevestigen of juist tegenspreken – een meesterproef in montage.

Die hang naar rolstoel en afwijking, verwant aan de sick jokes van Frits van Egters, lijkt extreem-puberale provocatie (al zijn er die vinden dat Van Gogh een boze kleuter bleef). Maar zo’n makkelijke constatering blijkt te eendimensionaal. We zien herhaaldelijk Mieke van den Berg, die als schoolmeisje diepe indruk maakte op de twaalfjarige Theo. Ze was toen al, nu nog sterker, rolstoelgebonden. Op zijn 47ste schrijft hij haar respectvolle brieven waarin hij een blik in zijn gekwelde ziel biedt en waarin hij om verdere correspondentie vraagt. Zij verbaasd, maar ook geraakt. Maandagavond schreef ze bereid te zijn. Dinsdagochtend werd hij vermoord. Bizar.

Maar het toont een kant van Theo die, op intimi na, weinigen kenden. Voor Emile Fallaux kon Theo nooit stuk door de zorgzaamheid waarmee hij zijn dochttertje Tara omgaf, dat meisje-met-beugel speelde in *Een dagje naar het strand*. Aandacht die eindeloos voortduurde na de opnames. Later volgt liefdevol vaderschap van Lieuwe.

Lieve Theo dus. Jennende Theo. Beschadigende Theo. Beschadigde Theo. Maar beschadigd waardoor? Geboren met alle denkbare vinkjes en begenadigd met een gelukkige jeugd. Waarna het van binnen nooit meer echt goed kwam. Die gigantische hoeveelheid alcohol, drugs! De eindeloze reeks vrouwen. *Waarom ik niets meer voel* heet aflevering 1. *Een universum van pijn en leegte* aflevering 3.

School het in de relatie met moeder, waarover hij opvallende beweringen deed? Met vader? In hun bijzondere huwelijk? In genen (Vincent)? Alles komt voorbij in andermans en eigen bewoordingen. Veel spreekt elkaar tegen. Oprecht gelukkig was hij tijdens filmopnames. Met cast en crew als happy family onder hem als zorgende vader.

Maar draaien duurt kort. Daar tussendoor is er verveling. Daarin gaat hij schrijven. Columns. De remmen los. Alle echte of vermeende hypocrisie dient te vuur en te zwaard, steevast kwetsend, bestreden te worden. Christendom. Volgen akelige ‘grappen’ die antisemitisme doen vermoeden, de meest stuitende richting Evelien Gans. (Maar ‘ik zou bij hem onderduiken’ zegt Hanneke Groenteman overtuigd.) Dan verlegt de kritiek zich naar de islam. Met gelijkblijvende methode. Tegenover religieus fundamentalisme het fundamentalisme van het vrije woord – het recht om te beledigen. Hij werd gewaarschuwd, maar veinsde onkwetsbaarheid, al betaalde hij kogelvrij glas voor de burens. We kennen het einde. Morbide, zoals vaak zijn fantasie en spel. Theo was ooit engelachtig mooi en maakte zich soms stuitend lelijk. Van binnen kon hij het allebei zijn, maar daar school toch een lief, kwetsbaar joch, zegt vriend en soms zelfs tegenstander. Tallozen weigerden medewerking aan de reeks.

De hunkering, BNNVARA, een vierdelige documentairereeks over het leven van Theo van Gogh, gemaakt door David de Jongh met medewerking van Jaap Cohen, is vanaf maandag 14 oktober tot en met 4 november te zien op NPO 2 om 22.20 uur.